

Fra Grundtvig-litteraturen

Af William Michelsen

Vartovbogen 1996 redigeret af Anna Bojsen-Møller, Jørgen Kristensen og E. Jakob Petersen. Kirkeligt Samfunds Forlag, København. 90 Kr.

Vartovbogen har i 1996 sat folket, skolen og kirken til debat. Hvorfor? Fordi alle disse områder af vor kultur er sat til debat *uden for* grundtvigianismen. Vartovbogen tager ikke grundtvigianismen i forsvar. Den konstaterer i stedet, at dens situation er blevet en anden end før og forsøger at forklare denne nye situation. En af forfatterne, en forhenværende seminarirektor, skriver ligefrem, at han føler sig anfægtet af en bestemt bog, »De måske egnede« af romanforfatteren Peter Høeg. Bogen beskriver et forsøg, som denne digter tilsyneladende selv har været genstand for: at være sat i en grundtvigsk friskole. Den anfægtede, *Henning Fogde* fra Nørre Nissum, siger endda, at Peter Høegs kritik af denne friskole er endnu skarpere end Hans Scherfigs kritik af den gamle gymnasieskole i »Det forsømte forår«. Over skolens port har Peter Høeg sat ordene »Soli Deo Gloria« »Gud alene æren«. I denne sammenhæng er disse ord at opfatte som dyb ironi, siger Henning Fogde, »fordi alt bag skolens port i virkeligheden er alt for menneskelige konstruktioner, ikke til Guds ære, men til menneskers.« - Henning Fogde fortsætter: »Har vi i det moderne velfærdssamfund i alt for høj grad ladet omsorg og sand menneskelighed erstatte af guld teknik og professionalisme?« - Han finder et svar hos K.E. Løgstrup: »Lige så vigtigt som det er at kunne omgås hinanden i dette pluralistiske samfund, lige så vigtigt er det ikke at affinde sig med pluralismen.« Vi må aldrig opgive at lede efter det fælles, for så finder vi det heller ikke. »Så har vi i virkeligheden kapituleret og opgivet at være sammen som folk.«

Denne artikel efterfølges af et bearbejdet foredrag i Vartov i 1995 af *Elisabeth Dons Christensen*, der handler om de tanker, der ligger bag undervisningsvejledningen i fagene historie, samfundsfag og kristendomskundskab efter vedtagelsen af folkeskoleloven 1993. Den er i høj grad værd at læse. Den drejer sig om den hovedrolle, folkeskolen har i vor kultur. - En enklere indledning til sagen får man i den artikel, der står foran Henning Fogdes. Den hedder »Skolen som opdrager.« Forfatteren hedder *Niels Chr. Sauer* og er lærer i Kokkedal.

Sådan bliver emnerne belyst af to eller tre forfattere, der ikke er bange for at udfordre læserne. Spidsartikelen hedder »Fadersmål og mødreland« - åbenbart for at slippe for at sige modersmål og fædreland, ikke for at gøre nar ad disse begreber, men for at gøre opmærksom på det selvfølgelige, som måske ikke længere er så selvfølgeligt, siger højskoleforstander *Frederik Christensen*, Kerteminde, i sin tale på Fynske friskolers årsmøde i 1996. Det er længe siden man her i landet ophørte med at kalde danskundervisningen modersmålsundervisning. Med dette ord betegner man i dag udlændinges undervisning i det sprog, der er deres modersmål - ved siden af den undervisning i dansk, de nødvendigvis må have her i landet. »At holde friskole er ikke en profession, det er et mellemværende med tilværelsen,« siger Frederik Christensen. »En friskolelærer kan nok blive træt, men når trætheden bliver ved-

holdende, er det ofte fordi arbejdet er blevet en profession. Sig mig hvad du elsker, så skal jeg sige dig hvem du er.«

De to næste artikler hedder »Front og Bro« og »Ordet »nationalstat««. Den første er skrevet af *Hans Parmann*, der er dansk præst i byen Slesvig og selv sydslesviger, den anden er skrevet af *Jørgen Kristensen*, medredaktør af Vartovbogen, og i mange år dansk præst i Aventoft lige syd for den dansk-tyske grænse. De siger meget om danskheden i Sønderjylland, som man kunne ønske, at folkene på Balkan kendte. Ordet »nationalstat« passer stadig på Danmark, men kun fordi vi tillige kender begreberne »hjemmestyre« og »mindretal« som udtryk for de rettigheder, den danske stat giver færing, og grønlændere i deres lande og tyskere i Nordslesvig. Der er ingen grund til at lægge ordet »nationalstat« for had, siger Jørgen Kristensen som om det for os betød det samme som det betyder på Balkan. Jørgen Kristensen siger: »Ordet *nationalstat* giver i sin oprindelige betydning kun mening i forbindelse med ordet *folkestyre*.« - »Det fører i det hele taget altid kun til en karikatur af nationalstaten at forveksle dens ægte løsen:

Hvert folk sin stat!

med dens vrængbillede:

Hver stat sit folk!«

Herom kan der stadig siges meget, »både pro et contra«. Og det er stadig nødvendigt at fastholde, at *folk* er ét begreb og *stat* et andet. Så selv om Europa skulle blive en union af stater, vil der stadig leve mange folk i denne verdensdel. Og de enkelte folk falder ikke sammen med dertil svarende enkeltstater. For fredens skyld er det nødvendigt at fastholde respekten for andre folk end det, man selv tilhører. Også her gælder det: »Sig mig, hvad du elsker, så skal jeg sige dig, hvem du er.«

Kirken er ikke direkte kritiseret eller debatteret i denne Vartovbog. Men salmebogen og dens officielle tillæg er det i to artikler, hvoraf den ene konkret tager fat på enkelte salmer og begrunder sin kritik sagligt fra et æstetisk synspunkt, som det er vanskeligt at modsige. Den er skrevet af cand. mag. *Sune Auken*, Frederiksberg. Hans principielle synspunkt er i orden, og den konkrete kritik ligeså. Det samme må jeg sige om *Marita Akhøj Nielsens* kritik af Grundtvigs påstand: Thomas Kingo er »Salmisten i det danske kirkekor«, hvortil hun har føjet et spørgsmålstegn. Men når man tænker på, at det - som bemærket af Sune Auken - tog Grundtvig tyve år selv at blive salmist, er der vel ingen grund til at undre sig over, at han indrømmede Kingo pladsen som det forbillede, han gerne kappedes med eller ligefrem moddigtede. Han forholdt sig nemlig meget frit til Kingo, hvilket tydeligt kan ses ved at sammenligne Kingos form med Grundtvigs form af »Nu kom der bud fra englekor« såvel i første som i tredje bind af Grundtvigs Sang-Værk. - Når denne store barokdigter er blevet så stærkt beskåret selv i vores nuværende salmebog, som hans moderne udgiver Marita Akhøj Nielsen tydeligt påviser i sin artikel, skyldes det kun i ringe grad Grundtvig (skønt hans navn er med i bearbejdningsnavnene), men simpelthen nutidens sprog og religiøse forestillinger. Om de lader sig føre tilbage til Kingos original i dag, kan og skal jeg ikke udtale mig om her. Men Grundtvig brugte i sin

indledning til førstetrykket af »Dejlig er den Himmel blaa« det udtryk, at hans gengivelse af ældre salmer skulle have »de Forandringer, Tiden *med Ret* kan fordre«. (Citeret efter Begtrup's optryk i det lille udvalg af Grundtvig, han udgav i Gyldendals Bibliotek 1928-30).

Den afsluttende »opbyggelige« betragtning er i denne årgang overladt til professor dr. theol. *Mogens Müller*. Han gør rede for den nutidige teologiske behandling af kirkens forhold til Det gamle Testamente - et forhold, som er blevet genstand for en uventet voldsom kritik netop i 1996 i tidsskriftet »Faklen« i Århus. Overskriften på Mogens Müllers artikel er et velkendt citat fra Apotlenes Gerninger 8,30-31, hvor Jesu apostel Filip spørger en ætiopisk hofmand, som læser i en tekst af profeten Esajas: »Forstår du også det, du læser?« - hvortil hofmanden svarer: »Hvordan skal jeg kunne det, når der ikke er nogen, der vejleder mig« Hvilket er et hovedproblem for al læsning, men i ganske særlig grad for al læsning i Bibelen, hvadenten man som jøde derved forstår Loven, Profeterne og Skrifterne eller som kristen dertil fjører hele Det nye Testamente, som er den korteste del af det, vi kalder Bibelen.

Men denne forskel eksisterede jo ikke, mens Jesus selv forkyndte sit evangelium. Den opstod først, da Jesus opstod, og evangeliet blev det gode budskab om hans opstandelse. Og dette *nye* evangelium (uden hvilket der ingen kristendom er) må ikke få os til at glemme Jesu eget evangelium om syndernes forladelse og om Gudsrigets komme. Da Jesus selv udlagde Esajas i sin hjemby Nazareth, blev tilhørerne først glade ved at høre ham tale. Det var først da de forlangte et tegn af ham, de blev vrede og ville styrte ham ned fra klippen, de boede på; han vendte sig om og forlod dem. Jesus havde ingen anden bibel end den samme, som jøderne har den dag i dag, for han var selv jøde, og han opdagede først efterhånden, at hans evangelium ikke blot gjaldt jødefolket, men alle folk. - Der er i dag mange jøder, der tror på ham som Messias (de »messianske jøder«). Der er også de jøder, der opfatter sig som kristne, fordi de lever i en kristen kultur, fordi de ikke bliver forfulgt - fx. jøden Marc Chagall, på hvis billeder også den korsfæstede Jesus forekommer som den, man tilbeder. Det var først, da de kristne blev forfulgt, skellet opstod. Da Stefan blev stenet. Da Paulus blev omvendt, og kristendommen blev en verdensreligion.

For de første kristne var skellet mellem Det gamle og det nye Testamente ikke noget problem. De havde jo selv oplevet evangeliet, hvadenten de selv havde hørt Jesus forkynde det eller de havde hørt hans apostle forkynde det samme som Jesus. Mogens Müller skriver, at samtalen mellem Filip og den ætiopiske hofmand »røber en bevidsthed om, at det ikke er så ligetil at læse kristendom ud af Det Gamle Testamente.« - Og dog har *vi kristne* i generationer kunnet fortælle bibelhistorie for vore børn. Vi opfatter jo Det nye Testamente som fortsættelsen af det gamle. Mogens Müller afleder teologernes vanskeligheder af, at man »i Oplysningstiden begyndte at læse Bibelen historisk og kritisk.« Så længe man simpelthen læste Bibelen som Guds Ord, inspireret forfatterne af Gud, var der ingen problemer.

Grundtvig forstod straks, hvilke følger det ville få, at man ikke længere opfattede Bibelen sådan. Derfor skrev han sine Verdenskrøniker udfra den tro, at Bibelen bestod af inspirerede skrifter. Det var først, da han opdagede, at man kunne fortolke kristendommen *ud* af Bibelen, han forstod, at det var nødvendigt at vælge et andet

kriterium for den sande kristendom: den ældste trosbekendelse. - Paulus' breve afslører jo tydeligt nok, at det var den mundtlige forkyndelse af evangeliet, der var ældst. Og at det er i lyset af den trosbekendelse, der sammenfatter denne mundtlige forkyndelse, man som kristen må læse Det gamle Testamente. Mogens Müller udtrykker det i slutningen af sin artikel ganske klart sådan:

»Ved at føje Det Nye Testamente til jødedommens Bibel har kirken i virkeligheden gjort den til en anden bog, lagt sig fast på én bestemt af flere mulige forståelser. Så en »kristen« bog er Det *Gamle* Testamente alene ved at blive læst i lyset af Det Nye Testamente...«

Jeg undrer mig kun over, at denne teologiske professor sætter ordet »kristen« i citationstegn. Det forekommer mig overflødig, når man selv er kristen og anser den kristne forståelse af Det Gamle Testamente for videnskabeligt legitim: »én bestemt af flere mulige«. Det var jo Jesus selv, der indførte denne læsemåde.

Grundtvigs betydning for voksenundervisning i Tyskland

Af Jens Holger Schjørring

Norbert Vogel: Grundtvigs Bedeutung für die deutsche Erwachsenenbildung. Ein Beitrag zur Bildungsgeschichte. Verlag Jullius Klinkhardt, Bad Heilbrunn 1994.

Gennem de seneste år har den internationale interesse og forståelse for Grundtvig været i stadig vækst. Som verden ser ud, kan det ikke undre, at det øgede fremmedsprogede indslag i Grundtvig-forskningen fortrinsvis fremkommer på engelsk. Altimens vi fra dansk side søger at følge og stimulere dette så meget som muligt, må vi ikke overse, at der også er en bemærkelsesværdig udvikling i gang i Tyskland. En milepæl i den tysksprogede Grundtvig-forskning udgjorde den af professor Paul Röhrig arrangerede konference i Köln i 1988, udgivet på tryk med titlen »Um des Menschen willen. Grundtvigs geistiges Erbe als Herausforderung für Erwachsenenbildung, Schule, Kirche und soziales Leben«, Deutscher Studienverlag 1991. Endvidere kan det imødeses med forventning, at der inden længe vil komme en tre binds udgave af Grundtvigs værker i ny oversættelse til tysk, redigeret af en forskningsgruppe under ledelse af K.E. Bugge, F. Lundgreen-Nielsen og T. Jørgensen.

Ind i denne sammenhæng hører endvidere en anelig række bidrag af individuelle forskere, herunder forfatteren til den bog, der her skal introduceres, Norbert Vogel fra universitetet i Tübingen. N. Vogel har allerede